

Il-Huttafa

Il-magazin ta' Klabb Huttaf

Argjope

F'dil-ħarġa...

Editorjal	2
In-Natura fl-arti	3
Kompetizzjoni 45	3
Mid-Dinja	4
Iċ-Ċikonja Bajda	5
Dinja Waħda	6
Huttafa tas-Sena	6
Attività	6
Ittri	6
Kun Berdwoċer 5	7
Spot Natura: Il-Qabru	8
Gallerija	8
Paġna FALKO	9
Kimika-że!	10
Biex niċċajta!	11
Mur aqbad ktieb	11
Dahħħal Membru	11
Kartolini ġodda	12

Hbieb Huttaf,

Allura x'taħsbu li hu l-iktar annimali li jbeżza' nies?

Il-Great White Shark! Leqq, iżgħar minn hekk!

L-iljun? Lanqas, iżgħar minn hekk ukoll!

Il-kobra? Lanqas, iżgħar minn hekk ukoll!

Ha nghidilkom jien: il-brimba! Għal xi raġuni, il-brimba għandna l-unur tħid li hija l-annimal li l-iktar ikexxek lill-bniedem!

Għal min ma jibżax mill-brimb, dan huwa kollu għaġeb żejjed. Imma għal min jibża' minnhom, mhixiex čajta, u bis-serjetà kollha jghidulek li jiipreferu jaqbżu minn fuq bejt milli jħallu brimba taqbeż fuqhom. Hawn nies li ddahħlu l-isptar b'hass hażin fuqhom għax brimba fettlilha tiehu passiġġata minn fuq il-komma tal-flokk, u din tkun xi brimba daqs dubbienna - mur ġibhom tinżlilhom xi waħda minn dawk li jgħixu fil-foresti tropikali, li jattakkaw u jieku l-ghasafar!!

Min jaf ghaliex dat-terrur hux? Veru li hawn fiti brimb li jekk jigdmuk jistgħu jibagħtuk għand Alla, imma l-biża' ssibu anke f'pajjiżi fejn dan il-brimb lanqas biss jeżisti. Malta waħda minn dawn il-pajjiżi.

F'Malta għandna forsi xi 500 speci ta' brimb - għadna ma nafux eż-żarr kemm, għax għadu ma sarx studju komplet. Forsi xi ħadd minnkom in-naturalisti Huttaf jithajjar xi darba jieħu das-suġġett bis-serjetà.

L-ikbar brimba li għandna Malta hija l-Argjope (jew imsomma Brimba Kbira tal-Widien għal min irid jaqta' nifsu biex jgħidha!), li qed tarawha fuq il-faċċata ta' dil-ħarġa. Tagħmel għanqbut b'saħħtu, li fiha taqbad anke ġurati kbar u mazzarelli - darba anke jien inqbadt ghax bqajt diehel f'waħda u mmollajt lura!

Il-brimb interessanti immens. Per eżempju l-Amerikani qed jonfqu l-miljuni biex jistudjaw il-ħarir li jagħmel il-brimb, li huwa iktar b'saħħtu, ħxuna bi ħxuna, minn kull kejbil ta' l-azzar li vvinta l-bniedem!

Jien il-favoriti tiegħi huma l-brimb qabbeżin, dawk li jaqbżu wara l-prija tagħhom. Jekk taraw waħda, araw tersqux lejha b'lenti bla ma tgerr Xuha u arawlha waħda għajnejha!

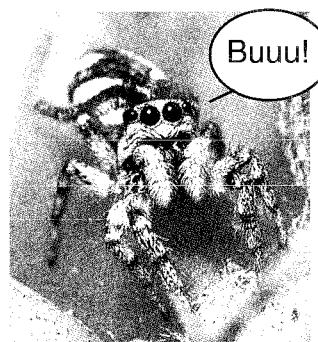
U ggħiġi għajnejkom wara widnejkom!

Victor

Victor Falzon

L-Editur

Buuu!

Jason Aloisio, Audrey Chetcuti, Norman Chetcuti, Desirée Falzon, Victor Falzon, Justin Vassallo

Indirizz: BirdLife Malta, 57/28 Triq Rigord, Ta' Xbiex MSD 12

Tel: 347646 Fax: 343239 email: info@birdlifemalta.org

website: www.birdlifemalta.org

email tal-maġażin: ilhuttafa@birdlifemalta.org

Materjal minn Il-Huttafa jista' jiġi kkupjat dment li mhux għal skopijiet kummerċjali, dment li jissemma' isem il-maġażin u dment li tintbagħha lill-BirdLife Malta kopja tal-materjal fejn gie kkupjat.

Pubblikazzjoni: BirdLife Malta

Produzzjoni: Victor Falzon

Faċċata ta' quddiem: Arġjope (ritratt ta' Victor Falzon)

Stampat: Poulton's Print Shop, Ottubru 2001

Klabb Huttaf huwa t-taqṣima ta' BirdLife Malta għall-membri ta' taħbi is-sittax. Norganizzaw ħarġiet fil-kampanja, żjarat friservi naturali, serati kraft u anke nagħmlu xogħol ambientali. Noħorgu l-maġażin **Il-Huttafa** kull xaharejn għall-membri, u nagħmlu ħendawts u logħob għal-waqt l-attivitajiet. Shubja fi Klabb Huttaf hija Lm2 fis-sena.

L-iżgħar.....

L-iżgħar għasfur tad-dinja huwa l-hummingbird, eżattament il-**bee hummer**, b'gisem xi 1.25cm twil, jiġifieri f'kuċċarina joqghod ixxamplati!

U l-ikbar stampa ta' għastfur fid-dinja hija stampa ta'... hummingbird!! Din li qed taraw fir-ritratt hija stampa kbira (proprjament mhix

impingija imma speci ta' migrufa fl-art) li hija itwal minn 100 metru u li qiegħda f'post fil-Perù jismu Nazca. Bħal din hemm stampi oħrajn, fosthom ta' xadina, brimba, baliena u gremxula, kollha enormi! Dawn l-istampi tant huma kbar li mill-art ma tindunax x'inħuma, u trid tkun fl-ajru biex tifhimhom u tapprezzahom! U dan huwa misteru kbir, għax l-istampi saru eluf ta' snin ilu minn nies antiki tal-Perù, u dak iż-żmien min jaf fejn kienu għadhom l-ajrulani! Mela allura għalfejn saru l-istampi ta' Nazca? Min kien se jgawdihom? Boqq, kulħadd ifajjar it-teoriji (anke l-aljeni ssemmew), imma ħadd ma jaf!

... u l-ikbar!

KOMPETIZZJONI 45

NORMAN CHETCUTI
Toad of Toad Hall

Čluff! Čluff! Čluff!

Wieħed tal-BirdLife hareg fuq dghajsa jagħmel fit-berdwoċċing, imma xxabbat wisq u nqaleb! Huwa ma gralu xejn, kieku, hlief li ha qatgħa u sar għasra. Imma tilef it-tromba, il-barżakka u ż-żewġ imqade!

Aghħmlulu pjaci, miskin, ara ssibuhomlux - qeqħdin kollha mohbija fl-istampa!

Hudu fotokopja ta' l-istampa, immarkaw l-affarijet u ibagħtuhielna (indirizz paġġ2). Jew inkella immarkawhom fuq il-magazin, skenjaw l-istampa u ibagħtuhielna jpeg bl-email (paġġ2). Cool hekk, hux! Tinsewx isimkom u l-indirizz! Tqasqsux il-magazin għax titilfu!

Cans għandkom sa 10 Novembru 2001. Min jirbah jingħata sett kartolini ġoddha ta' l-ghasafar (ara paġġ12), kollha differenti!

Ir-rebbieha ta Kompetizzjoni 45 kienet Bernice Schembri minn San Gwann, li sabet il-firien kollha! Lil Bernice nitolbuha tikkuntattja c-Centru ta' BirdLife Malta hal lu tkun tista' tmur tiġibor il-premju tagħha. Prosit Bernice!

Iljunfanti jtiru!

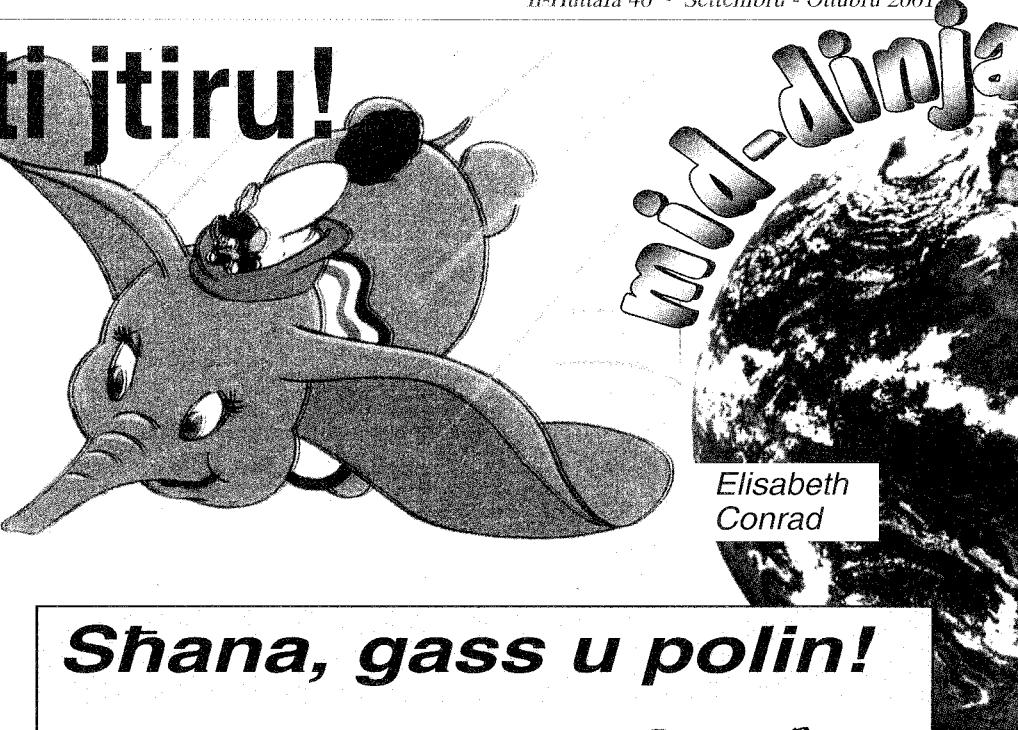
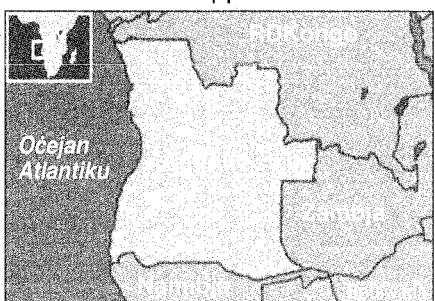
Il-Botswana, pajjiż fl-Afrika, qiegħda tagħti **300 iljunfanti** lill-Angola, pajjiż ieħor Afrikan, biex dan ukoll jibni popolazzjoni ta' iljunfanti.

Fl-imghoddi l-Angola kellha hafna iljunfanti, imma kważi kollha nqatlu jew minn kaċċaturi jew bil-gwerra li ilha ssin għaddejja f'dal-pajjiż.

Issa qed jerġġhu jirrangaw xi parks nazzjonali b'animali kbar li jiġbdu lejhom it-turisti. It-turiżmu jħalli l-flus fil-pajjiż. B'hekk l-iljunfanti ha jkunu qed jghinu lill-Angola biex forsi tibda ssir pajjiż sinjur!

L-ewwel żewġ gruppi ta' 8 iljunfanti twasslu b'ajruplan ġgantesk, u ttieħdu fi Quicama National Park.

Tidher aħbar sabiħa, imma li jinkwetana huwa li l-gwerra fl-Angola għadha għaddejja, u fil-gwerra l-animali wkoll ilaqqtuha!

Elisabeth Conrad

Shana, gass u polin!

Nisimghu hafna bil-konsegwenzi tal-**global warming**. Studji riċenti qed juru konsegwenzi hżiena għal nies li għandhom l-allergiji. Effett tal-global warming huwa li jiżdied il-carbon dioxide (CO_2) fl-arja. Il-problema hi iktar ma jiżdied dan il-gass, iktar tiżid il-produzzjoni ta' polin. Saru testijiet fejn qabblu l-livelli ta' CO_2 ta' seklu ilu ma' dawk t'issa u dawk progettati ghall-futur. Fil-livelli għall-futur, l-ammont ta' polin wera iktar minn erba' darbiet dak ta' seklu ilu. U

livelli bħal dawn digħà huma normali f'xi bliet!

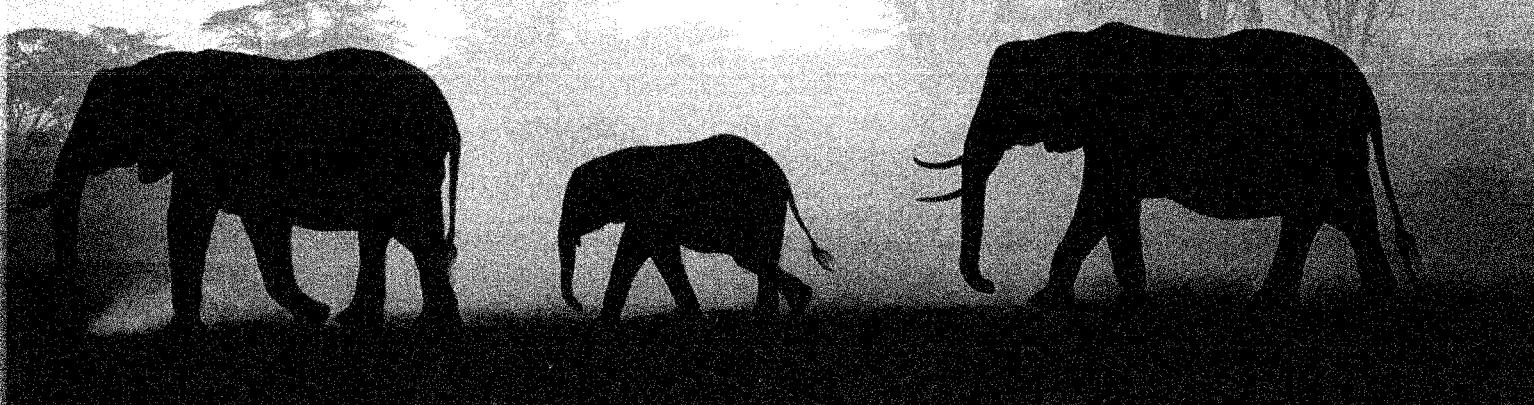
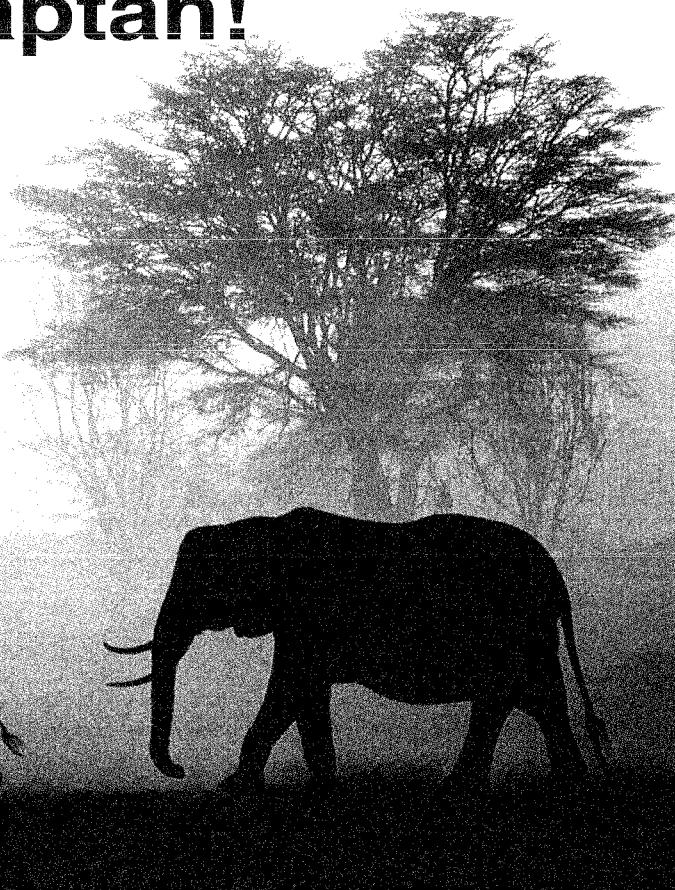
Aħbar ġażina għal min isofri mill-hay fever.

Tmissilniex il-kaptan!

Il-kaċċa ta' l-iljunfanti ghall-avorju hija digħa problema serja ambjentali. Il-problema tiggrava meta l-kaċċaturi joqqlu l-iljunfanti x-xjuu tal-merħla.

L-iljunfant jgħix aktar minn 50 sena, u ġeneralment jgħix fi gruppi żgħar immekkien minn wahda mill-ixxjeħ (u l-ikbar) nisa. Il-grupp jiddependi hafna mill-memorja tal-leader biex jieħdu deċiżjonijiet ta' kuljum, per eżempju għandhomx jinjoraw iljunfanti minn gruppi oħra, jew fejn se jmorru. Imma peress li l-ixxjeħ iljunfanti jkollhom nejbiet itwal u eħxen minn ta' l-ohrajn, il-kaċċaturi spiss jimmiraw fuqhom!

U meta joqqlu l-leaderi, mhux hajja wahda jkunu neħħew, imma jipperikolaw il-grupp kollu, għax il-grupp imbagħad ikun mitluf mingħajr il-kap anzjana tiegħu.

Iċ-ċikonja Bajda

Għodwa waħda, xi 10 snin ilu kont l-uffiċċu ta' BirdLife Malta, u ċempilli raġel li qall li ra żewġ għasafar kbar bojod fl-ajruport. Niftakar qbadit it-tromba u l-kamera u mort nigri. Kellu raġun, ghax proprio fuq il-haxix ta' bejn ir-ranwejs kien hemm żewġ ċikonji bojod. Għal xi 10 minuti qgħad nissahhar bid-dehra ta' dawn l-għasafar kbar u majestużi - imbagħad ittajru, għolew fuq kurrent t'arja shuna, u telqu lejn in-nofsinhar. Minn dakħar m'erġajtx rajt ċikonja bajda f'Malta!

Iċ-ċikonja bajda hija rari f'pajjiżna. Is-soltu tidher waqt il-pases tar-rebbiegħha u tal-harifa, ġieli jidhru xi waħdiet jew qtajja' żgħar fis-sajf.

Iċ-ċikonja faċċi tagħrafha għax kbira ħafna, bajda silg bit-truf tal-ġwienah suwed u munqar u saqajn ahmar skur. Meta ttir iżzomm għonqha stirat 'il barra, mhux bħall-irsieset li jżommuh imgezzexx 'il-ġewwa. Għandha titjira kajmana, u thobb ukoll tisseqquer, speċjalment meta ssib kurrenti shan (thermals). F'Malta generalment narawha ttir fl-gholi u rari ħafna tinzel (u mn'Alla, ghax ħafna kaċċaturi m'għandhomx fil-kolleżżjoni!). Waqt il-berdwoċing għat-tajr tal-priza li jsir fil-Buskett f'Settembru kważi kull sena tidher xi ċikonja jew tnejn.

Iċ-ċikonja adattat ruħha tajjeb ghall-ambjent mibni. Thobb tibni l-bejta fuq il-bjut fl-irħula u anke bliest kbar. Kull min siefer lejn l-Ewropa fis-

sajf żgur li ra bejtiet kbar fuq iċ-ċimieni u ċikonji jittajru fuq il-bjut. Meta tkun bil-bejta tagħmel ħoss qawwi billi tfaqqa' l-munqar (bill clapping). Par ċikonji jibqgħu flimkien ħajjithom kollha u jbejtu flimkien minn sena għal sena. Darbtejn fis-sena c-ċikonji jipassu, lejn l-Afrika fil-harifa u lura lejn it-tramuntana fir-rebbiegħha. Is-soltu jipassu fi qtajja' kbar li jsegwu l-istess rotot sena wara sena. Rotot importanti huma Gibiltà fil-punent u l-Bosfu fil-İvant, fejn eluf ta' ċikonji jidhru jisseqqru fl-gholi.

Minhabba li jgħix qrib il-bniedem hemm ħafna stejjer u drawwiet marbutin ma' dan l-għasfur. Per eżempju storja ġelwa u antika tgħid li hi ġo-ċċikonja li ggib it-trabi lin-nies. U naħseb kulħadd qara l-hrafa ta' Esopu tal-volpi u ġo-ċċikonja. Illum qed issir ħafna riċerka fuq iċ-ċikonja, u dan biex jiġi mhares aħjar dan l-għasfur ta' l-ġhaġeb. Fl-i-Svizzera per eżempju qed isir studju dettlej fuq il-passa taċ-ċikonji. Riċerkaturi qed isegwu ġo-ċċikonji matul il-passa kollha lejn l-Afrika biex jaraw eżattament x'inħuma l-perikli waqt il-passa u kif jistgħu jiġu mnaqqsa. Daqshekk hu maħbub u apprezzat dan l-għasfur, li tant jagħti karakteristika dħulija lill-iblet u l-irħula.

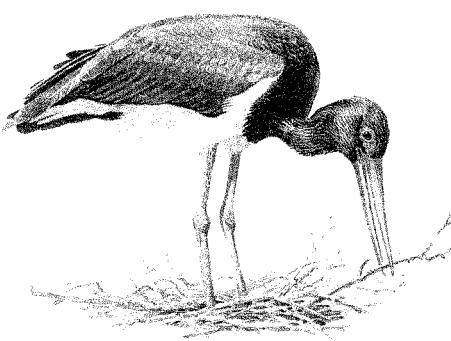
Minbarra ġo-ċċikonja bajda, f'Malta ġieli tidher ukoll iċ-ċikonja sewda li wkoll hija rari u tidher l-aktar fil-harifa.

Ingliz: **White stork**
Xjentifiku: ***Ciconia ciconia***

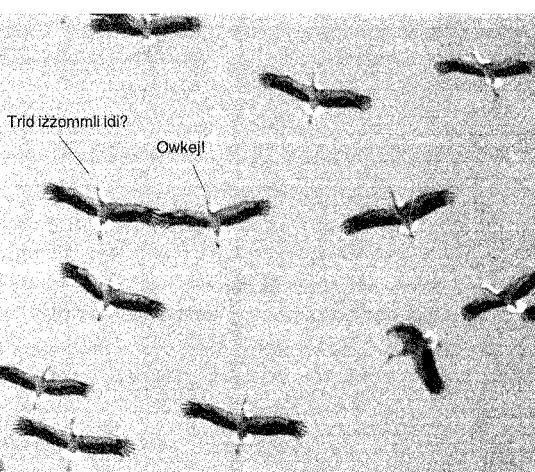
Tintgharaf mill-bajda għax hi kemm kemm iżgħar u għandha għonqha iswed. Tantx tittamaw li taraw gzuz, però - jien ili ma nara waħda mill-1987!

Mark Anthony Falzon

ċikonja sewda

**Passa taċ-ċikonji bojod
kif jidhru minn Istanbul fit-Turkijsa
(u din qatgħa żgħira)!**

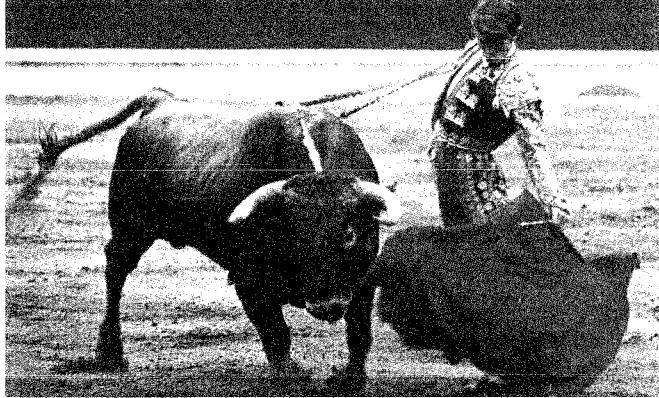
dinja
Wahda

Għal dawk minnkom fi Skola Primarja: din is-sena I-BirdLife qed terġa' tniedi Dinja Wahda fl-iskejjal primarji.

Dinja Wahda hija skoss attivitajiet li għandhom x'jaqsmu man-natura u ma' l-ambjent. Għalhekk qisu li ġġennu lill-ghalliema tagħkem biex l-iskola tagħkem tieħu sehem fiha!

B'Din ja Wahda titgħallmu dwar in-natura, tħinu lin-natura, tagħtu eżempju tajjeb lil-haddiehor dwar kif iġib ruħu lejn in-natura, u barra minn hekk l-iskola tagħkem ittella' l-punti u fl-ahħar tas-sena tista' tirbaħ trofwe!

it-tri

Għażiża Bernice,

Naqbel miegħek li hija mohqrja, u ngħidlek li fil-qalb ta' qalbu kulħadd jaqbel, anke min stess jagħmel dawn l-affarijiet. It-traġedja hija li ghalkemm kulħadd jaf li dan huwa hażin, xorta waħda l-awtoritajiet ma jagħmlu xejn. Kulħadd jaf li l-bullfighting huwa kiefer, imma l-Gvern Spanjol m'għandux il-kuraġġ jghid Stop! għax jibża' min-nies li jħobbu dan l-i "sport". Allura l-mohqrja tibqa' ssir u l-annimali jibqgħu jsorfu, ghax m'għandhomx leħen.

F'Malta għandna l-istess sitwazzjoni eżatt, imma hawnhekk flok għandha l-matadors għandna l-kaċċaturi.

Huttafas-Sena 2001

Dawn il-membri qiegħdin fuq quddiem nett tal-Huttafas-Sena 2001

Jürgen Pavanello	224
Paul Calleja	123
Kyra Vassallo	103
Juan Ellul Pirotta	085
Emanuel J Falzon	078
Cliff Sacco Decelis	076
Damian Micallef	063
Clayton Borg	060
Eric Pace	057
Christopher Attard	054

Fid-darba li jmiss toħroġ il-lista ta' l-ahħar. Min għandu jistinka ma jistax jistenna wisq aktar!
Good luck!

Veru li f'Malta m'għandniex mammiferi kbar bħal iljuni u rinoċeronti. Imma xorta wahda qalb il-fawna ta' pajjiżna għandna numru ta' mammiferi interessanti.

Għalhekk se nagħmlu serata slides li fiha se jiġi jkellimna l-habib tagħna John J Borg. Lil John ħafna minn nafuh bħala Batman - le, mhux ghax jilbes maskla u mantell, imma għax ilu s-snin jistudja l-friefet il-lejl!

Għalhekk titilfuhiex.

Data: Il-Gimħha 26 Ottubru 2001

Post: Skola Primarja Furjana

Hin: 6 - 7pm

Dħul: B'xejn

Mistiedna: **Huttafa kollha!**

Sur Editur,

Jiena tifla ta' 11-il sena u l-iktar haġa li ddejjaqni hija l-mohqrja ta' l-annimal.

Fost kolloxa naraha mohqrja kbira dak li jsir fi Spanja: il-qtil tal-barrin f'xi arena mimlija nies jieħdu pjacir jaraw il-matador jahqru lit-toru. Dan il-povru barri jiġi mnifid b'hafna skieken qabel jiġi maqtul. Lanqas temmen li aħna li rriduha ta' moderni. Qed nghixu fis-sena 2001 u għad hawn ġerti nies li jehdew bil-mohqrja ta' l-annimali. Ahjar li kieku dawn in-nies jippruvaw jifħmu x'ikun qed iħoss l-annimal.

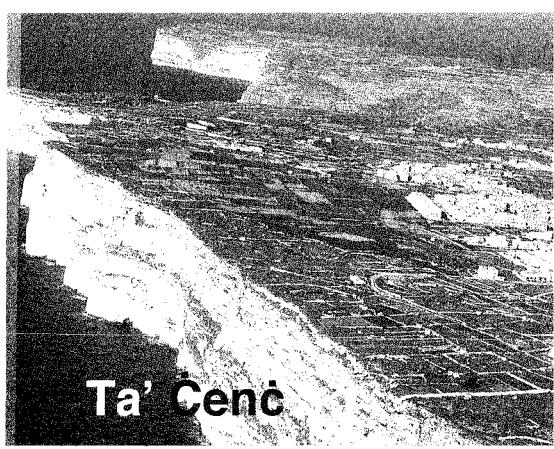
Dawn in-nies imsieken żgur li għandhom xi problema!

**Bernice Schembri
San Gwann**

L-Editur

Kun berdwōcer⁵

Issa li tafu x'għasafar jghaddu minn fuq Malta, naturalment tridu ssiru tafu l-postijiet fejn tarawhom; għax certi postijiet jiġibdu certi tipi ta' għasafar, u ohrajn le. Peress li l-postijiet ivarjaw minn staġun ghall-ieħor, ha nqassmuhom f'ferba' gruppi skond l-istaquni.

Ta' Cenc

L-istaġun ta' l-ghasafar f'Malta mhumiex indaqs. Meta nitkellmu dwar ir-rebbiegħha jiġifieri minn Marzu sa Mejju, is-sajf jiġifieri Ĝunju u Lulju, il-harifa hija minn Awwissu sa Novembru u x-xitwa hija minn Dicembru sa Frar.

F'dil-ħarġa ser naraw il-postijiet fir-rebbiegħa u fis-sajf. L-oħrajn insemmuhom darb'ohra

Fern für rebbiegfa?

Ir-rebbiegħha tajba għall-ghasafar tal-passa, li jkunu telghin Afrika għall-Ewropa biex imorru jibidu. Hemm diversi postijiet fejn tista' tmur tosserva l-ghasafar f'dan iż-żmien. F'Marzu, l-aqwa post huwa l-**fliegu bejn Malta u Ghawdex**, speċjalment għall-borok u l-irsieset. Tajiebi l-ikollok teleskopju

II-Buskett

5

għal dat-tip ta' berdwoċing (aħna nsejħulu seawatching) ghax ġieli t-tajr jgħaddi 'I bogħod. L-iktar li jidħru tajr huwa meta jkun qamar kwinta fejn borok u rsieset jgħaddu fi qtajja' kultant kbar mhux hażin.

Biex tara t-tajr tal-priža f'daž-żmien, mur l-airuport ta' Hal Luqa.

F'Marzu u April għandek ċans kbir tara l-bghadan ħomor għaddejji baxx fuq ir-ranwej. L-aqwa riħ għalihom dan iż-żmien huwa l-majjistral.

Bejn nofs April u nofs Mejju ikun hemm ir-ringin f'**Kemmuna**. Kemmuna hija post verament tajjeb dan iż-żmien. Hemmhekk tara diversi tipi ta' għasafar fuq il-gżira jistrieħu u jtiru fil-baxx - dan minhabba li Kemmuna hija riserva naturali u fuqha ma jsirux kaċċa u nsib. Jekk tkun fuq Kemmuna, qis li żżur ir-ringin station ta'

BirdLife Malta f'Wied L-Aħmar halli tara kif nistudjaj l-ghasafar b'dan il-mod. Bir-ringin nitghallmu minn fejn l-ghasafar ikunu ġejjin u kemm ikollhom żmien. Ir-ringers jaqbdū diversi tipi ta' tajr bħall-kaċċamendul, daqquq, vjolini, żanżarelli u buċaqq tas-silla (naturalment kollha jerġgħu jintelqu wara ffit minuti ta' studju).

Hemm ukoll iż-żewġ riservi naturali li tmexxi BirdLife Malta - **I-Għadira u s-Simar**. L-Għadira hija verament tajba dan iż-żmien biex tara numru sabiħ ta' għasafar tax-xtut (waders), kif ukoll irsieiset, speċjalment l-aggett abjad. Is-Simar huwa wkoll tajjeb daż-żmien speċjalment ghall-irsieset horor, ir-russett tas-siġar u

tajr żgħir bħal bagħal tas-simar, bagħal tal-qasab u baqħal prim.

Tajbin ukoll il-widien li dan iż-żmien ikollhom ħafna għasafar fihom, eż-żanżarelli, buful, vjolini, tajr isfar, ġuttaf u ħawwief. Il-problema hawnhekk hija l-kaċċaturi li tista' tiltaqa' magħhom jekk tmur berdwoċing f'dawn il-postijiet. Hasra!

Fein fis-saft?

Fis-sajf ukoll ikollna l-ghasafar
ghax ikun hawn dawk l-ispeċi li jbejtu
f'pajjiżna. Wiehed mill-aqwa postijiet
fis-sajf huwa **Ta' Ċenc f'Għawdex** fejn
tbejjet kolonja kbira ta' cief. Fl-ghaxija
mad-dlam tismagħhom resqin lejn il-
bejjiet taqħħom fil-blat, u hija

Is-Simar

esperjenza tal-ġenn, kif jafu hafna membri tagħna. Post iehor tajjeb biex tisma' c-ċieħ huwa **Għar Hasan**.

Hemm imbagħad ir-riservi naturali. **L-Għadira** fis-sajf tara l-monakella, li qed jbejtu kull sena, u l-gallozz iswed. Fl-inħawi tar-riserva ta' l-Għadira jbejtu d-durrajsa, il-merill u l-bufula hamra. **Mis-Simar** tista' tara r-russett tas-sigħar, il-bagħal tal-qasab u l-gallozz iswed.

U hemm **il-Buskett**, fejn tista' tara gamiem, żanżarell tat-tikki, sponsuni u anke xi pitirrossi f'dawn iż-żminijiet tas-sajf. Ma jonqox xi rundun li jkun qħaddej fis-sema.

Edward Bonavia

Il-Qabru

Il-granċ li naraw fuq il-munita tal-5ċ huwa specjali għal żewġ raġunijiet. L-ewwel waħda ghaliex filwaqt li granċijiet oħrajn jgħixu fil-bahar, dan jgħix fl-ilma ħelu. F'Malta u f'Għawdex il-qabru (xi whud jgħidlu qobru) jinstab biss f'xi erba' widien fejn l-ilma ġieri ma jinxifx, lanqas fis-sajf. Xi darba kien iktar imferrex iż-żda ħafna nixxīghat permanenti nixfu minħabba l-ippumpjar ta' l-ilma għat-tisqija ta' l-ghelieqi. U magħhom għeb ukoll il-qabru.

Matul il-jum il-qabru jistaħba f'hofor fondi li jħaffer huwa stess fit-tajn. F'dawn il-hofor jingħabar xi ftit ta' l-ilma. B'hekk huwa jibqa' mxarrab, ghaliex jekk jinxfulu l-għargi jmut. Bil-lejl imbagħad joħrog iħuff biex jikkacċja u jekkol ħlejjaq żgħar li jiľtaqa' magħhom, bħal bebbux u mrieżep.

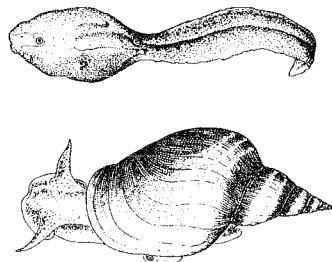
Minħabba n-nuqqas ta' l-ilma ġieri, il-qabru qatt ma kien komuni f'pajjiżna. B'xorti hażina, il-qbid ta' dawn il-granċijiet minn xi whud u t-tnejġi tal-widien u ta' l-ilma qed ikomplu jagħmluh iktar u iktar rari, tant li llum jinstab fil-periklu li jinqed. Fil-fatt kemm hawn minnkom li qatt raw qabru?

It-tieni raġuni tafu x'inhi? Xi snin ilu nstab li r-razza ta' qabru li għandna f'Malta hija unika u ma tinstab imkien aktar, u għalhekk insejhulu endemiku: jiġifieri jekk il-qabru jinqed minn pajjiżna jkun għeb ukoll minn wiċċ id-dinja!

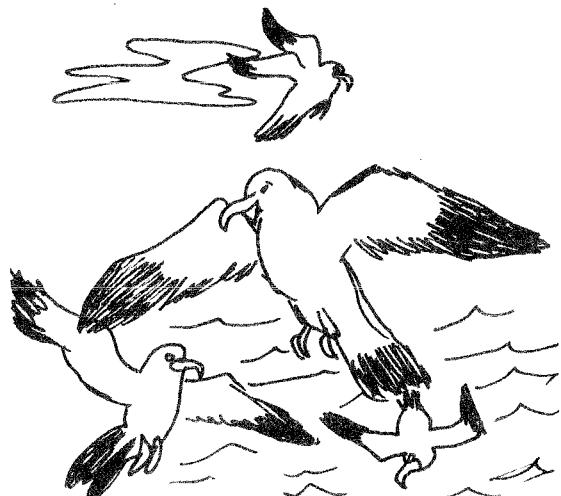
Jason Aloisio

Dawn iż-żewġ qabri, li jgħixu f'Wied il-Lunzjata (Għawdex), qed jisfidaw lil xulxin ghall-ġlied. Fil-fatt, ftit wara li ttieħed ir-ritratt attakkaw lil xulxin u dardru l-ilma kollu!

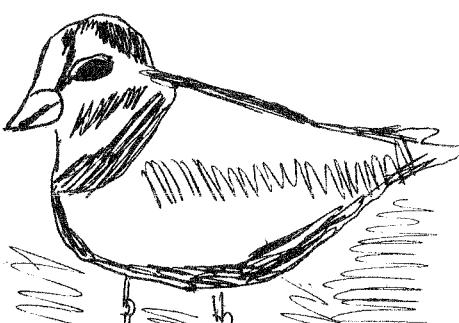
Menu tal-Qabru!

GALLERIJA

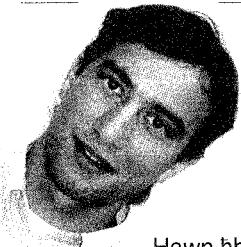
Gawwi
Shanel Sciriha (9)

Monakella
Jonathan Gafffarena (11)

Bagħdan Ahmar
Arthur Caruana (11)

Hawn hbieb!

Bħalissa tard bil-lejl u għandi n-nghas imma rrid nispicċa dil-kitba qabel nidhol norqod..

Fil-fatt naħseb digħà bdejt nongħos, għax qisni f'ħolma qed ingib quddiem ghajnejja l-attivitajiet li għamilna das-sajf: il-hargiet l-Għadira (tlieta b'kollox tafux!), il-lejl u ġurnata Ghawdex għaċ-ċieħ u għall-ġħawm, il-kamp ta' Kemmuna u l-kamp tat-tajr tal-priza: bejn wieħed u iehor żewġ attivitajiet fix-xahar, u dawn barra d-darbejnej li morna l-Imax u l-bowling! U tiskanta, xorta kien hemm minn ried iktar attivitajiet!

Irrid ngħid grazzi lil xi nies, fosthom lil Simon Sultana li minn jeddu ġie iż-ghin fil-kamp tal-barranin. Tistaqsu dawn il-barranin x'gew jagħmlu? Għal dawn l-ahħar tliet snin BirdLife Malta qed niċċed lu niss minn pajjiżi ohrajin biex jigu Malta ġgawdu l-passa tat-tajr tal-priza. Dis-sena ġew b'kollox 28 mill-Ġermanja, l-Italja, l-Ingilterra, il-Belgjum u l-Finlandja. U kif tistgħu taħsbu tghidx kemm ikollha xogħol bihom dawn, indawruhom 'l-hawn u 'l-hemm biex naraw aktar għas-safar. Xi minn daqqiet kważi Alla ħares ;-) ma kienx hemm Simon jgħin tafux!

Grazzi wkoll lil Joanna Ellul li qagħdet tgħinna mid-dar. Hadet f'idejha x-xogħol li ċċempel lil kulħadd kull meta jkollna xi aktiività (xi kultant bl-ġħajnejna ta' Simon). U jkoll n nghid għamlitu sew xogħolha, għax qatt ma konna inqas minn għaxra. Prosit Jo :-)

Kif indunajtu mill-isem ta' dil-pażġna, il-Falko ufficjalment reġgħet teżisti u dan kollu bis-sahha tagħkom li tattendu. Tgħiduli imma bla logo, bla kumitat u bla newsletter, din x'Falko hi? Agħtu čans! Niftakar fizi-żmien meta l-Falko kienet attiva tant li anke toħroġ l-istqarrirjet fil-gazzetti kienet - imma tinkwetawx, it-triq hemm għad twassalna. L-importanti huwa li ma taljenawx raskom fi ħmerijiet, u l-aktar importanti: ibqgħu ejjew għall-attivitajiet halli nibqgħu magħqudin. Żommu djarju u thallux attivitajiet ohrajin jidħlu kollha fejn hemm l-attivitajiet tagħna!

Is-sena d-dieħla sena specjal 1 għal BirdLife Malta - ara taqtgħux għaliex (hint: BirdLife Malta twaqqfet fl-1962). Jien irridha tkun sena specjal 1 għal l-Falko wkoll.

Mela qisu li ma tonqsux mill-attivitajiet. Graziella Grech u jien bhas-soltu nkunu hemm, u issa anke Saviour Spiteri weghedni li ser jibda jattendi l-attivitajiet kollha. Mela narakom :-)

Justin Vassallo

Daquqa tat-Toppu
Luke Caruana (11)

FALKO

Harga s-Simar...

Iva, wara xi sentejn titolbuni sejri sar-riserva naturali tas-Simar! L-ewwel nagħtu titwila tajba lejn x'ghas-safar ikun hemm, u wara mmiddu idejha għax-xogħol, li fir-riservi qatt ma jonqos.

Niltaqgħu: **Il-Hadd 4 Novembru 2001**
Hin u post: **fis-7.30am Bieb il-Belt jew fit-8.15am fil-carpark ħdejn is-Simar.**

...u mixja mhix iebsa!

Għal dawk li ma jħobbux jaqilgħu idejhom jaħdmu jew saqajhom jimxu, għandna mixja qasira imma sabiħa immens. Nibdew minn ħdejn il-knisja tax-Xemxija u nimxu max-xatt sa Selmun. Dil-habta ghajnejna jkunu kemm fuq il-baħar għal xi tajr ipassi (graw, per eżempju) kif ukoll fuq l-art, li tkun thaddar kull fejn tara malli thoss ix-xita (jekk tagħmel).

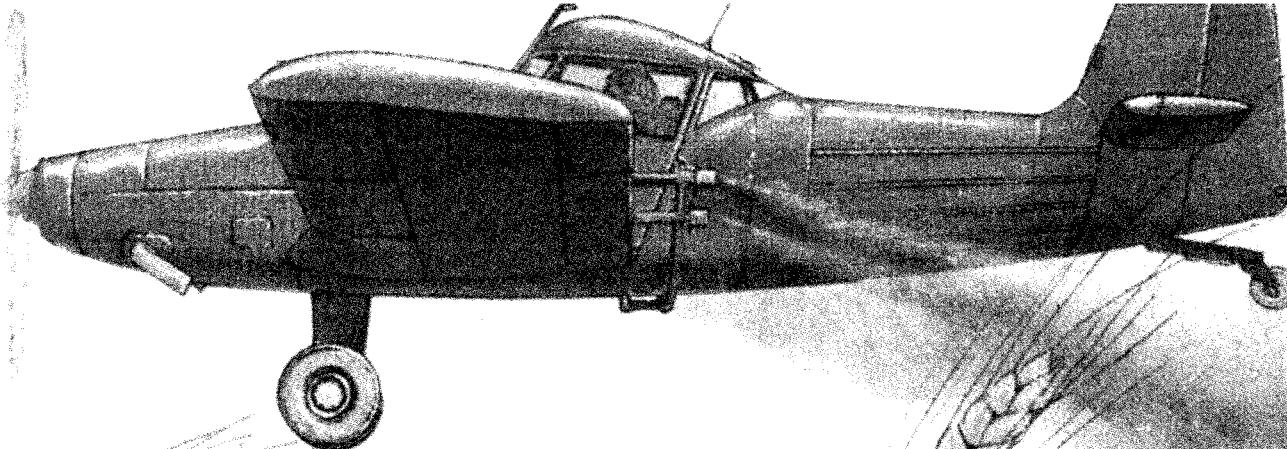
Niltaqgħu: **Il-Hadd 2 Diċembru 2001**
Hin u post: **fis-7.30am Bieb il-Belt jew fit-8.15am ħdejn il-knisja tax-Xemxija**

Kulħadd jieħu brejk, wara xogħol iebes fir-ringing station

Membri tal-Falko jagħtu daqqa t'id fir-riserva ta' l-Għadira'

Kimika-że?

F'dawn l-aħħar 50 sena nħolqu iktar minn 75,000 kimika ġdida, fosthom hafna li huma tossiċi sew, jiġifieri velenuži.

Periklu mifrux...

Dawn jinkludu diversi kimiċi sintetici, jiġifieri li ma ssibhomx fin-natura imma li vvintahom il-bniedem. Hafna kimiċi sintetici huma wkoll tossiċi. Minkejja l-valur ta' dawn il-kimiċi, huma wkoll theddida kbira għall-ambjent u għalina.

Kimiċi differenti għandhom effetti differenti. Hemm kimiċi li jifixku l-iżvilupp ta' organizmi. Hemm ukoll l-hekk imsejha POPs (Persistent Organic Pollutants), tossiċi immens u jagħmlu ħsara serja anke f'doziż żgħar. Perikolużi wkoll huma l-pestiċidi li jużaw il-bdiewa u l-ġardinara: dawn iħallu effett mhux biss fuq ir-raba', imma jinxterdu faċilment fl-ambjent u jniġgsu l-art u l-ilma.

Effetti koroh...

L-effetti ta' kimiċi tossiċi fuq l-animali u l-pjanti huma serji immens. L-ispeċi li jintlaqtu jistgħu jkunu balieni u jistgħu jkunu nemel!

Hafna kimiċi tossiċi jassorbihom għisem l-animali u jikkonċentrāw f'xi speċi bil-proċess li jissejjah bioaccumulation. Per eżempju, jekk kull ħuta jkollha tant kimiċi fiha, u nghidu ahna arpa tiekol 20 huta mniġgsa: dak l-ghasfur se jiġbor fih il-kimiċi ta' go dawk il-hut kollha. Sabu belugi (tip ta' baliena bajda) li kellhom kimiċi fihom fuq livell ta' "hazardous

waste" - hazardous waste huwa dak l-iskart velenuż li tant huwa perikoluż li s-soltu jissigillaw f'tankijiet apposta!

U l-istess jiġri fin-nies - wara kolloxa aħna wkoll (ħlief il-veġetarjani) nieklu annimali oħrajn, għalhekk immaġinaw kemm tiżid il-konċentrazzjoni ta' kimiċi sakemm tasal fin-nies! Dawn il-kimiċi jistgħu jmarrduna u anke joqtluna. Jistgħu wkoll jikkawż problemi ta' žvilupp fi-tfal.

Problema kbira...

Bizżejjed inharsu lejn xi fatti biex nifhem kemm hi kbira l-problema. Madwar 3 miljun tunnellata pestiċidi, insettiċidi u bioċċidi oħrajn jixxerrdu fl-ambjent kull sena. Kull sena, ma' l-20,000 ruh, l-iktar f'pajjiżi inqas žviluppati, imutu bl-ivvelenar minn pestiċidi. Mas-60 miljun għasfur imut kull sena fl-Istat. Uniti biss minħabba l-użu legali ta' pestiċidi.

Imma s-sitwazzjoni fit-tit qed tirranġa. Hafna pajjiżi qegħdinfl-ahħar jagħmlu sforzi serji biex jikkontrollaw kemm u x'tipi ta' kimiċi jiż-viluppaw.

U aħna?

Aħna wkoll nistgħu nevitaw l-użu ta' prodotti li fihom kimiċi tossiċi, per eżempju:

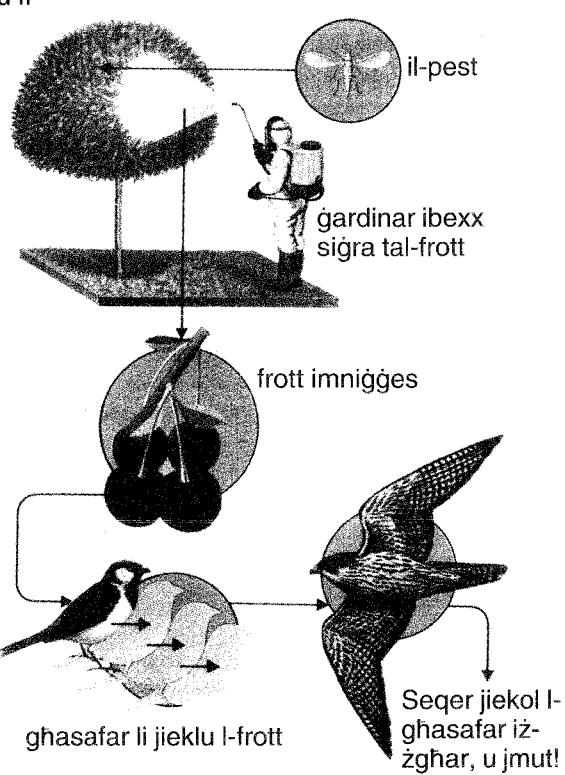
- batteriji li fihom kadmjuu jew merkurju
- bleaches li fihom il-klorina
- plastik li fih il-PVC
- corrector fluids li fihom is-solvent

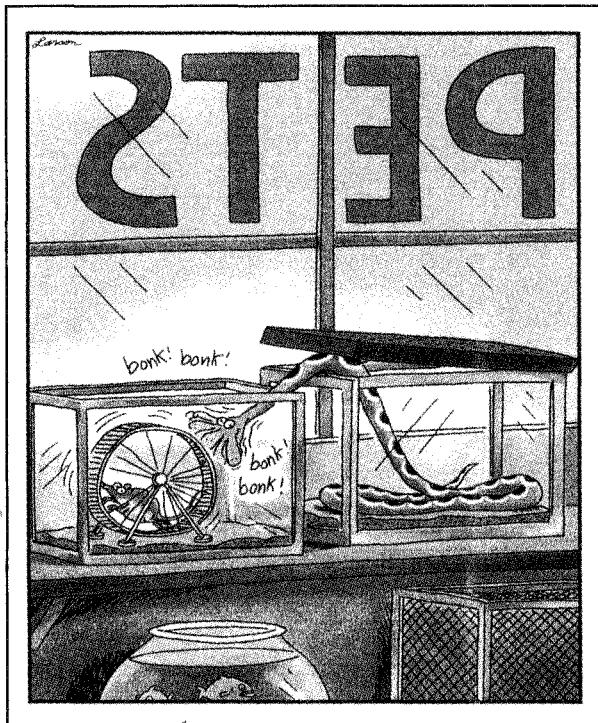
Fil-ġonna flok nużaw pestiċidi nużaw insect-traps u flytraps.

Flok nixtru sprej għad-dubbien u nnemus, narmaw l-insekt screens mat-twieqi u purtieri xibka mal-bibien. Flok nixtru sprej għall-wirdien jew velenu għan-nemel, inkahħlu l-hofor u l-irkejjen kollha tad-dar, inżommu l-art pinna u ma nħallux ikel mikxuf!

Għal kolloxa hemm soluzzjoni mingħajr m'hemm bżonn li noqogħdu ndaħħlu l-veleni li fl-ahħar mill-aħħar jistgħu joqtlu anke lilna.

Elisabeth Conrad

Mur aqbad ktieb...

“Għażiża Dinja...”

Miktub u mpengi minn tħal minn madwar id-dinja Miġbur minn Lannis Temple (The Bodley Head 1994)

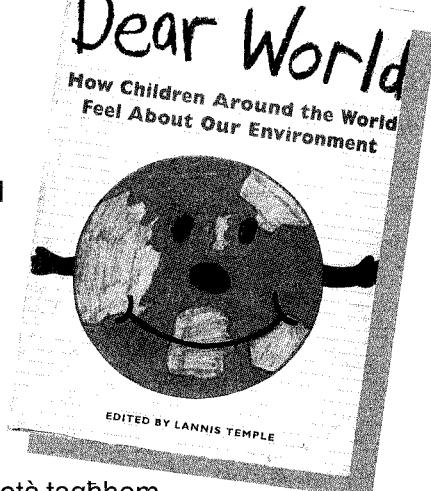
F'dan il-ktieb insibu gabra ġelwa ta' ittri u tpenġijiet gejjin mill-qalb ta' tħal mid-dinja kollha, li l-età tagħhom tvarja minn 5 snin sa 15-il sena. Huma jħarsu lejn id-dinja tagħna bħala l-habiba tagħhom u permezz tal-kitba u t-tħalli, jifthu qalbhom magħha dwar il-biżgħat u x-xewqat li għandhom għan-natura.

Lannis Temple telaq kollox biex seta' jdur id-dinja jiġi dawn il-ħsibijiet. Huwa jemmen fl-għerf li għandhom it-tħal u bis-sahħha ta' dan il-ktieb, qed iwassal il-messaġġ tagħhom lil kulħadd.

U inti x'tixtieq tgħidilha lid-dinja tagħna?

Janet Gerardi

Dal-ktieb issibuh ukoll għas-self mil-Libreria Pubblika tal-Furjana

biex niċċanta

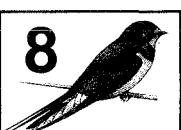
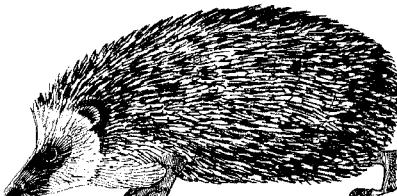

Min jixtru dal-ktieb
(minn għand BirdLife Malta)
għandu 25 punt
fil-Huttaf tas-Sena!
Haffu ghax iz-
żmien għaddej!

Dahħal membru ġdid fi Klabb Huttaf u int tieħu

- Tliet pitazzi
- Stiker bil-kulur
- 8 punti fil-Huttaf tas-Sena

Hajjar hbieb, aħwa u kuġini jidħlu fi Klabb Huttaf, aqħiġhom kopja ta' dil-formola biex jimlewha, imla isfel nett id-dettalji tiegħek stess, u ibġħat kollox lil BirdLife Malta, flimkien mal-Lm2 tal-membru l-ġdid.

Dettalji tal-membru l-ġdid	Isem
	Indirizz

Data tat-tweliż	Telefon	postcode
		email

Dettalji tiegħek stess	Isem
	Indirizz

Membership number	Telefon	postcode
		email

56

• għall-bejgħ minn BirdLife Malta jew mir-riservi •

- 9 kartolini ġodda • għasafar tal-ġenn

• ghasat al-tal-geom • 5c bliss •

THE HISTORY OF THE AMERICAN REVOLUTION